

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Деміра Гьокхана
«Національна ідентичність у контексті глобальних міграційних процесів: соціально-філософський аналіз»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

Тема дослідження, обрана для наукового пошуку, є, безумовно актуальна. У сучасному зарубіжному та вітчизняному соціально-філософському дискурсі накопичено багатий теоретичний та практичний досвід щодо проблеми національної ідентичності. Однак, ці наукові напрацювання постають переважно як широке поле різноманітних позицій і підходів, в які привносять корективи складні й суперечливі глобалізаційні процеси розвитку сучасної цивілізації.

Дисертаційне дослідження Деміра Гьокхана є актуальним й з огляду на те, що проблематика ідентичності отримує нове осмислення в контексті міграційних процесів, які спричинили вихід суспільних та мікросоціальних відносин за межі національно-державних утворень, інтенсифікували зміни в етнонаціональному бутті людей, призвели до зменшення рівня гомогенності корінних націй. Як наслідок, світове співтовариство сьогодні перебуває в стані активізації процесів конструювання, зміни та реактуалізації ідентичностей, насамперед національної.

Саме у такому контексті своєчасність даної дисертації не викликає сумнівів, адже автор, з одного боку, здійснює соціально-філософський аналіз національної ідентичності, а з іншого – визначає передумови для успішного включення іммігранта в національну державу і значимість тих соціальних, економічних, соціокультурних та демографічних змін, які вони привносять у життя країн.

Формулюючи об'єкт та предмет дослідження, дисертант логічно пов'язує виклад мети дослідження з постановкою та розв'язанням намічених

завдань. Основна увага зосереджується на таких дослідницьких завданнях, як:

- аналіз теоретико-методологічних засад дослідження феномена національної ідентичності;
- визначення чинників та механізмів формування національної ідентичності в умовах глобальних міграційних процесів;
- аналіз особливостей адаптації та ідентифікації мігрантів у західноєвропейських країнах;
- окреслення моделей та форм ідентифікаційних практик мігрантів у полікультурному суспільстві;
- розкриття смислів постмодерних пошуків національної ідентичності в умовах полікультурності турецького суспільства;
- дослідження етнокультурної ідентичності турецьких мігрантів у контексті сучасних європейських реалій.

Дисертація базується на значній джерельній базі. Аналіз використаної літератури, критичне її опрацювання, що презентує окремі аспекти означеної проблематики, дало змогу Гьокхану Деміру висвітлити ступінь наукової розробленості даної проблеми. Дисертант критично оцінює висновки та узагальнення уже існуючих напрацювань, іноді полемізує з авторами, намагається висловити своє ставлення до їхніх концепцій. Підсумкові узагальнення дають підставу для висновку, що дисертантом здійснено ґрунтовний соціально-філософський аналіз національної ідентичності в умовах розгортання глобальних міграційних процесів і формування ідентичності потенційного мігранта та міграційної ідентичності.

Зміст рецензованої роботи свідчить про те, що автор загалом виконав сформульовані у вступі завдання. Це робить дисертаційне дослідження методологічно й теоретично значимим.

У якості теоретико-методологічної бази дисертаційної роботи використовувались філософські та загальнонаукові методи і принципи. Комплексність мети дослідження зумовила необхідність застосування

міждисциплінарних підходів, які синтезують досягнення у галузі філософських та соціогуманітарних наук.

В дисертаційній роботі Деміра Гьокхана, яку можна віднести до розряду новаторської, обґрунтовано, що глобальні міграційні процеси зумовили виникнення транснаціонального соціального простору, посилили поліетнізацію, поліконфесіоналізацію і мультикультуризацію соціуму та впливають на онтологічні засади національної ідентичності, розмивають її традиційні джерела, механізми формування якої набувають значної пластичності й поліваріативності (с. 15).

Важливим є те, що дисертант спробував довести, що міграційні процеси формують у мігрантів мультилокальну транснаціональність, а їхня ідентичність перебуває в процесі становлення, переструктуризації, виникають нові й втрачають соціальний простір і час старі ідентифікаційні комплекси, утворюється дифузна ідентичність, позбавлена чітких цілей і цінностей (с. 15).

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження національної ідентичності» (с. 21–80) автор аналізує стан розробки дисертаційної проблематики у науковій літературі, а також обґрунтовує методологічні засади дослідження. Використовуючи сучасні методи пізнання та методологічні принципи здійснює аналіз основних векторів формування національної ідентичності й свідомості мігрантів як новітніх феноменів, охарактеризовує трансцендентальні засади національної ідентичності й свідомості та їх іманентні структури як такі, що уможливають конституювання смислових векторів локальності та глобальності.

Позитивне враження справляє другий розділ дисертації «Національна ідентичність в умовах глобальних міграційних процесів» (с. 81–165) дисертант розглядає феномен національної ідентичності на тлі розгортання глобальних міграційних процесів, проблему збереження національної самобутності в умовах мультикультуралізму західноєвропейських суспільств. Автор аналізує державну імміграційну політику країн ЄС, політику натуралізації та політику

в царинах освіти й культури, рух за подвійне громадянство, а також принципи побудови мігрантом своєї ідентичності в соціокультурному просторі.

У третьому розділі «Вплив сучасних міграційних процесів на ідентичність турецької нації» автор висвітлює ідентифікаційні практики громадян Туреччини в умовах глобальної міграції, аналізує процеси ідентифікації турецьких мігрантів у західноєвропейських країнах, цілком правомірно стверджує, що пріоритетними засадничими принципами міграційної політики в Туреччині має стати визначення стратегії розвитку держави з метою формування національної свідомості, сприяння самоідентифікації турецьких громадян та інтеграції мігрантів.

Здатність до теоретичних узагальнень дисертант доводить, обґрунтовуючи тезу про те, що національна ідентичність як синкретичне явище, акумулює в собі інші форми та види ідентичностей, постає процесом формулювання основних компонентів національного буття. Сучасні міграційні процеси створюють принципово новий контекст формування національної ідентичності, яка характеризується динамізмом і нестабільністю, суперечливою внутрішньою структурою, космополітичними ідентифікаційними практиками.

Оцінюючи загалом позитивно дисертацію Деміра Гьокхана, необхідно водночас вказати й на деякі недоліки і певні упущення, наявні дискусійні моменти і редакційні неточності, висловити окремі зауваження та побажання здобувачеві.

1. З огляду означеної теми дослідження необхідно розкрити вектори взаємозв'язку трансміграційних процесів та космополітизму.

Про важливість цього феномена наголошувалось у виступах учасників XXIV Всесвітнього філософського конгресу (Пекін, серпень 2018 р.) на засіданні секції «Космополітизм».

2. Навряд чи можна погодитися з наступними твердженнями:

«...більш перспективним було б доповнення мультикультурної орієнтації на сусідство ... різних етносів і культур...» (с. 4–5);

«Національна ідентичність, що вибудовується в межах глобальних міграційних мереж, характеризується динамізмом і нестабільністю, суперечливою внутрішньою структурою... Водночас контекстуальність не релятивує ядро ідентичності і "вибір" тієї чи іншої моделі ідентичності не абсолютно вільний...». А на с. 72 зустрічаємо протилежне судження: «Методологічна новизна підходу до ідентичності в контексті мультикультуралізму та її вивчення полягає, насамперед, у тому, що вона починається з права на ідентичність у фундаментальному сенсі цього слова – як свободи вибору своєї ідентичності..., як акту вільного вибору...».

В тексті ототожнюються концепти «міграція», «переміщення», «переселення». Бажано навести відмінності між означеними термінами, при цьому важливо розкрити співвідношення понять: «мігранти», «біженці», «тимчасові переселенці», «переміщені особи», оскільки вони по-різному впливають на процеси утвердження національної ідентичності.

У роботі зустрічаються редакційні неточності (с. 5, 16, 19, 55, 56, 77, 79, 118, 128, 133, 139, 198); мають місце повтори (с. 105; 113–114), невідповідність нумерації сторінок у плані й тексті дисертації (с. 191, 194, 198, 163, 165).

3. Автор не показує особливості інформаційно-психологічного впливу на становлення національної ідентичності, передовсім соціальних мереж Internet, сайтів, які містять інформацію про окультизм, фашизм та екстремізм, богохульство, наркотики, тероризм тощо. Саме розвиток Інтернет-технологій надає унікальну можливість для проведення експериментів з ідентичністю і практично необмежені можливості у вираженні свого «Я».

4. Розкриваючи проблеми співвіднесення різних культурних традицій, цінностей, збереження національної самобутності в умовах прискореного розгортання міграційних процесів у добу глобалізації слід було б звернути увагу не тільки на інтенсивний діалог культур, а й на їх

взаємопроникнення, яке може бути описане такими поняттями, як дифузія, конвергенція, інтеграція, зближення, творча взаємодія.

Проте висловлені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження Гьокхана Деміра, яке відрізняється науковою новизною, має практичне і теоретичне значення. Автореферат дисертації за змістом і структурою відповідає поданому до захисту рукопису роботи.

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що дисертація Деміра Гьокхана «Національна ідентичність у контексті глобальних міграційних процесів: соціально-філософський аналіз» є цілісним, логічно завершеним самостійним дослідженням і відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013р. № 567 (зі змінами до кандидатських дисертацій), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії.

Кандидат філософських наук,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін
Національного університету харчових технологій Л.П. Саракун

